

TÜRKİYE VE SEÇİLİ ÜLKELERİN ADALET HARCAMALARININ GSYİH, BÜTÇE VE KAMU HARCAMALARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI¹

Cevriye Yüksel Yıldırım²

Öz

Bireylerin birlikte yaşamaları sonucunda birtakım ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu ihtiyaçlara toplumsal ihtiyaç adı verilmektedir. Toplumda en üst örgütlenme şekli olan devletin ana varlık sebebi toplumsal ihtiyaçların karşılanmasıdır. Devletlerin kamu kurumları aracılığıyla yetki alanlarında yaşamını sürdüren bireylere direk ya da kamu sektörü aracılığıyla sağlanabilen veya sunumunda finansman sağladıkları hizmetler kamu hizmeti olarak adlandırılmaktadır. Kamu hizmetlerinden birini de adalet hizmeti oluşturmaktadır. Adalet hizmetlerinin toplumda düzeni ve huzuru sağlamak gibi özellikleri nedeniyle devlet tarafından sunulması önem arz etmektedir. Bu bağlamda sunulması devletin görev aldığı adalet hizmetleri tam kamusal mal ve hizmet statüsündedir. Dolayısıyla hükümetler bu hizmetlerin görülmesi için harcama yapmak durumundadırlar. Söz konusu bu harcamalar ise kamu harcaması adını almaktadır. Adalet hizmetlerinin yerine getirilmesi için yapılan kamu harcamaları ise adalet ekonomisini oluşturmaktadır. Adalet hizmetleri harcamaları hem adalet bakanlığı bünyesine tahsis edilen bütçe, hem yüksek yargı bütçe ödeneklerinin yüksek mahkemeler tarafından kullanımı da adalet harcaması olarak nitelendirilecektir. Bu çalışmada Türkiye ve 18 seçili ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yıllarına ait yıllık GSYİH, kamu harcamaları, adalet sistemine ait bütçe tutarı ile GSYİH içindeki kamu harcamalarının payı, GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe ve kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe için hesaplanan oranlar incelenerek, ülkelerin adalet harcamalarının boyutlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: GSYİH, Kamu Harcamaları, Adalet Harcamaları, Bütçe

JEL kodu: H60, H41, J18

COMPARISON OF JUSTICE EXPENDITURES OF TURKIYE AND SELECTED COUNTRIES IN TERMS OF GDP, BUDGET, AND PUBLIC EXPENDITURES

Abstract

As a result of individuals living together, certain needs arise. These needs are called social needs. The main reason for existence of the state, which is the highest form of organization in society, is to meet

¹ Bu çalışma 27.08.2024 tarihinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan doktora tezinden türetilmiştir.

² Dr., Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Programı, cyildirim@balikesir.edu.tr, Orcid:0000-0001-5048-6502

social needs. Services that can be provided directly or through the public sector to individuals living within their jurisdiction through public institutions of states, or services that they provide financing for, are called public services. One of the public services is the justice service. It is important that justice services are provided by the state due to its features such as ensuring order and peace in society. In this context, the justice services that the state is responsible for providing have the status of full public goods and services. Therefore, governments have to spend to provide these services. These expenditures are called public expenditures. Public expenditures for the provision of justice services constitute the justice economy. Justice services expenditures, both the budget allocated to the Ministry of Justice and the use of high judicial budget appropriations by the high courts, will be considered justice expenditures. In this study, the annual GDP of Turkey and 18 selected countries for the years 2016, 2018 and 2020, public expenditures, the budget amount of the justice system and the share of public expenditures in GDP, the budget allocated to the justice system in GDP and the rates calculated for the budget allocated to the justice system within public expenditures are examined. The aim is to compare the extent of justice expenditures of countries.

Keywords: GDP, Public Expenditures, Justice Expenditures, Budget

JEL Codes: H60, H41, J18

1. Giriş

Geçmişten günümüze devletlerin toplum hayatı içinde üstlendiği fonksiyonlarda sürekli artış olmuştur. Devletlerin tarihi süreç içerisinde değişimine bağlı olarak kamusal mal ve hizmetlerin niteliği ve yapısında değişimler olmuştur. Önceleri yalnızca ülkenin iç ve dış güvenliğinin sağlanması gibi sınırlı devlet anlayışı daha sonraları yerini eğitim, sağlık gibi hizmetleri de içeren sosyal devlet anlayışına bırakmıştır (Akdoğan, 2003: 38). Bu bakımdan devletlerin mal ve hizmet artışına paralel olarak kamu harcamaları da artış eğilimi göstermiştir. Dolayısıyla kamu harcamalarının milli gelirden aldıkları payın artması sonucunda, nitelik ve nicelik bakımından incelenmesinin önemini arttırmıştır. Bu bakımdan öncelikle kamu harcamalarının tanımının yapılması önem arz etmektedir. Kamu harcamaları genel olarak devletin varlığını sürdürebilmesi ve görevlerini yerine getirebilmesi için yaptığı giderlere verilen isimdir (Pehlivan,2011:65). Kamu harcamaları dar ve geniş anlamda iki şekilde tanımlanmaktadır. Dar anlamda kamu harcamaları devlet bütçesi ile yapılan harcamaların tamamına verilen isimdir. Geniş anlamda kamu harcamaları ise, devlet bütçesi ile yapılan harcamalara ilave olarak devletin bütçesi dışında da yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının yaptığı harcamalar ile vazgeçtiği vergi gelirlerinden oluşmaktadır (Ferhatoğlu,2005:78).

Şekil 1: Kamu harcaması yapan kurum ve kuruluşlar

Kaynak: Değirmenci ,2021:7.

Şekil 1’de kamu harcaması yapan kurum ve kuruluşları yer almaktadır. Söz konusu şekilde görüldüğü üzere dar anlamda kamu harcaması yapan kuruluşlar merkezi yönetim kuruluşlarıdır. Yani; genel bütçeli idareler, özel bütçeli idareler, düzenleyici ve denetleyici kurumlardır. Geniş anlamda kamu harcaması yapan kurum ve kuruluşlar ise merkezi yönetim, yerel yönetim, SGK ve KİT’lerden oluşmaktadır. Yerel yönetimler ise; il özel idareleri, belediyeler, köylerden oluşmaktadır.

Kamu harcamaları farklı ölçülere göre farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır. İlk sınıflandırma idari açıdandır. İdari açıdan sınıflandırma kamu harcamalarının hangi kurumlar tarafından üstlendiği üzerine yapılan tasniftir (Aksoy, 1991: 107). Bu tasnifin asıl amacı kurumların nereye ne kadar hizmet gördüğüdür. Fakat bu çok da mümkün değildir. Zira hangi sektöre harcama yapıldığını açık bir şekilde görmek mümkün değildir. Örneğin; adalet bakanlığı bütçesinden yapılan herhangi bir hizmetin toplam adalet hizmeti olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Diğer bir sınıflandırma şekli ise fonksiyonel açıdan yapılan tasniftir. Bu tasnifte asıl amaç hizmeti veren kurumdan çok hizmetin hangi yönde olduğudur. Fonksiyonel açıdan yapılan sınıflandırmada kamu hizmeti sadece bir kurum ya da birim tarafından yapılmamaktadır. Bu hizmetler birden fazla kurum ve idari yapının faaliyet alanındadır. Söz konusu sınıflandırmalardan diğeri ise ekonomik sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmada kamu harcamaları; reel harcamalar ve transfer harcamaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Mızırak ve Üçler, 2012: 181). Ayrıca reel harcamalar mal ve hizmet alımına

yönelik olan ve üretimi doğrudan etkileyen harcamaları ifade ederken yatırım harcamaları ve cari harcamalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yatırım harcamaları mevcut üretimin kapasite durumunu artırmaya yönelik olan yatırımlardır. Fakat cari harcamalar kısa dönemde doğrudan üretimi artırıcı etkisi olmayan ve faydası kısa süreli yatırımlardır. Transfer harcamaları ise, milli gelirdede değişiklik meydana getirmeyen ve sadece satın alma gücünde bireyler ve gruplar arasında el değiştirmesini ifade eden harcamalardır (Kirmanoğlu, 2019:39-40). Bu harcamalar işsizlere ve düşük gelir grubundaki kişilere yapılan harcamalardır. Özellikle refah devleti fonksiyonun öne çıktığı ülkelerde yeniden dağılım politikasının önemli bir unsurudur (Lorz, 2004: 205-206). Diğer taraftan kamu harcamaları verimli ve verimsiz olarak ifade edilmektedir. Milli gelir üzerinde net artış sağlayan harcamalar verimli olarak ifade edilirken milli gelirdede artış sağlamayan kamu harcamaları verimsiz olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda kamu harcamalarının tanımında, devlet bütçesinde yer almayan harcamalar da göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik sınıflandırma, mal ve hizmet alımına yönelen kamu harcamaları, transfer harcamaları ve dolaylı transfer harcamaları olmak üzere yeniden düzenlenebilir (Davie ve Duncombe, 1972, 26).

Kamusal mal ve hizmetlerden olan adalet hizmetleri tam kamusal mal ve hizmet olarak nitelendirilmektedir. Fakat bazı kaynaklar adaleti yarı kamusal mal ve hizmet olarak nitelendirmektedir. Söz konusu bu nitelendirmenin dayanağını ise adaletin etkin sağlanması sonucunda tüm toplumu dolaylı etkilemesinin yanı sıra bu hizmetlerden yalnızca yararlananların fayda görmesi, yani doğrudan etkisi nedeniyle yarı kamusal mal ve hizmet olarak nitelenmesidir (Arslaner ve Şekerci, 2014: 35). İlave olarak adalet hizmetlerinden yararlananların ödedikleri dosya masrafları, tebligat giderleri, bilirkişi, avukatlık gibi giderleri de adalet hizmetlerinin yarı kamusal mal ve hizmet olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır.

Kamu harcamalarının ana başlığını kamu ekonomisi oluşturmaktadır. Kamu ekonomisi de yapılan harcamalar sonucunda topluma doğrudan yansıyan bir mekanizmanın varlığından söz edebiliriz. Adalet hizmetleri devletin sunduğu tam kamusal mal ve hizmetlerden olan kâr amacı olmayan ve finansmanında vergi mekanizmasından büyük oranda yararlanan kamusal mal ve hizmet harcamalarıdır (Doğan ve Öztürk, 2018: 775).

Adalet farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Adalet, felsefi tanımları dışında hukukun amacıdır. Adalet kavramı soyut anlam içermekle birlikte hukuk ile somutlaşmaktadır. Bu bağlamda adaletin gerçekleşmesinin koşulu da hukukun

uygulanmasıdır. Bundan dolayı devletin hukuk kurallarını uygulamak için Adalet Bakanlığı'na ve mahkemelere "adalet" denilmektedir. Adaletin gerçekleşmesi de iyi işleyen bir hukuk uygulamasıyla mümkündür diyebiliriz (Deyneli,2010: 8).

Toplumda düzenin sağlanması ve adaletin gerçekleştirilmesi ile insan haklarına saygılı bir toplumun oluşturulmasını hukuk kurallarının amaçlarındandır (Fendoğlu, 1997: 3). Hukuk kuralları bireyin bireyle, bireyin toplumla ve toplumun toplumla ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür. Bu kurallar toplumlardan bağımsız oluşmaz aksine toplumun değer yargılarının bir sonucudur. Dolayısıyla verilen kararlar veya yapılan kanunlar değer yargılarına paralel oluşmaktadır. (Çeçen, 2015: 22- 23). Hukuk kuralların geçerliliği toplumsal düzenin sağlanmasında adalet hizmetlerinin etkin şekilde uygulanması ile mümkün olacaktır. Devletin ortaya koyacağı her hizmette yasama organınca belirlenen bu kurallara uyması gerekmektedir. Dolayısıyla hukuk kurallarına aykırı ve bu kurallar dışında herhangi bir faaliyet gerçekleştiremez. Bu bağlamda adaleti oluşturmaya dair yapılan hizmetler hem kanun olarak hem de harcamalar olarak parasal boyutuyla bütçeler içerisinde yer almaktadır. Adalet hizmeti ise toplumsal ortak ihtiyaçlarının bir sonucu olarak nitelendireceğimiz değerler sonucunda devletin gerçekleştirdiği kamusal hizmetlerdir.

Adalet hizmetlerinin genel özellikleri ise (Deyneli,2009:12-17):

- Topluca sunulan bir kamusal hizmet olması
- Faydasının tüm topluma yayılan bir kamusal hizmet olması
- Tüketimi zorunlu olan bir kamusal hizmet olması
- Sunumu siyasal süreç ile belirlenen kamusal bir hizmet olması
- Büyük ölçüde kamu harcaması gerektiren kamusal bir hizmet olmasıdır.

Bu bağlamda adalet hizmetlerinin genel özelliklerine bakılırsa, adalet hizmetlerinin tam kamusal mal ve hizmet olduğu görülmektedir. Zira toplumun her kesimine sunulur ve kimsenin yararlanılmasından mahrum edilemediği bir hizmettir. Sunulan adalet hizmeti neticesinden tüm toplum etkilenir. Sunumu siyasal süreçler ile belirlenir ve tüketimde zorunluluk vardır. En önemlisi ise büyük oranda kamu harcaması gerektirmektedir.

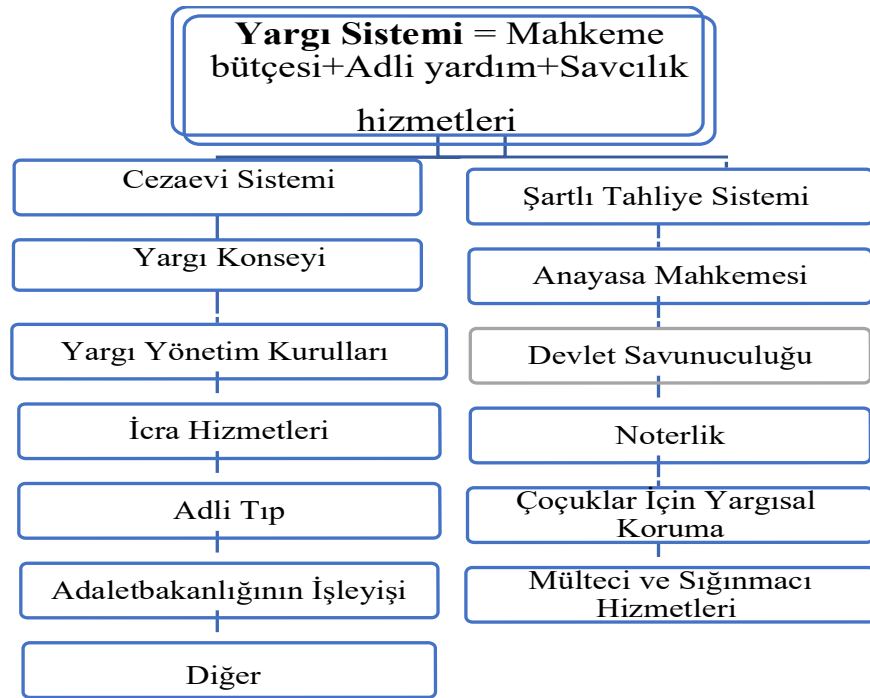
2. Kamu Ekonomisi İçerisinde Adalet Harcamalarının Yeri

Kamu harcamaları kamu kurumlarının yapmış oldukları harcamalardır. Söz konusu bu tanımlamalar genel olarak mali kanunlarda yer almaktadır. Türkiye'de bu tanımlama 5018

sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu¹ Madde 3'te kamu gideri:” *Kanunlarına dayanılarak yaptırılan iş, alınan mal ve hizmet bedelleri, sosyal güvenlik katkı payları, iç ve dış borç faizleri, borçlanma genel giderleri, borçlanma araçlarının iskontolu satışından doğan farklar, ekonomik, malî ve sosyal transferler, verilen bağış ve yardımlar ile diğer giderler*” olarak ifade edilmektedir. Adalet hizmetleri ise; analitik bütçe sınıflandırmasında, fonksiyonel dağılımına göre 03 fonksiyonel kodunda yer alan “Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri” başlığının altında yer almaktadır (Arslaner ve Şekerci, 2014:86).

Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ)'e göre Adalet Bakanlığı'nın yıllık genel bütçesindeki bileşenlerin tanımları Şekil 2'de gösterilmiştir. Şekilde yargı sistemi; mahkeme bütçesi, adli yardım, savcılık hizmetlerinin toplamından oluşmaktadır. Türkiye' de adalet hizmetleri; mahkeme, savcılık ve avukatlık hizmetleri, noterlik hizmetleri, ceza ve infaz hizmetleri, adli tıp ve adli bilimler hizmetleri, adli kolluk hizmetlerinden oluşmaktadır.

Şekil 2: Adalet Bakanlığı'nın yıllık genel bütçesindeki bileşenler

Kaynak: Arslaner ve Şekerci, 2014:87.

Ekonomik sınıflandırmaya göre adalet hizmetlerine yönelik yapılan harcamaları; personel giderleri, mal ve hizmet giderleri, yedek ödenek, cari transferler ve diğer giderlerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda yargılama hizmetinin gerçekleşmesi için mahkeme

¹ Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelir ve gider tahminlerini gösteren, bunların uygulanmasına ve yürütülmesine yetki ve izin veren kanundur.

giderlerinden başlayıp adaleti sağlamaya yardımcı olacak her türlü alt yapı hizmetleri de bu sınıflandırmada yer alır.

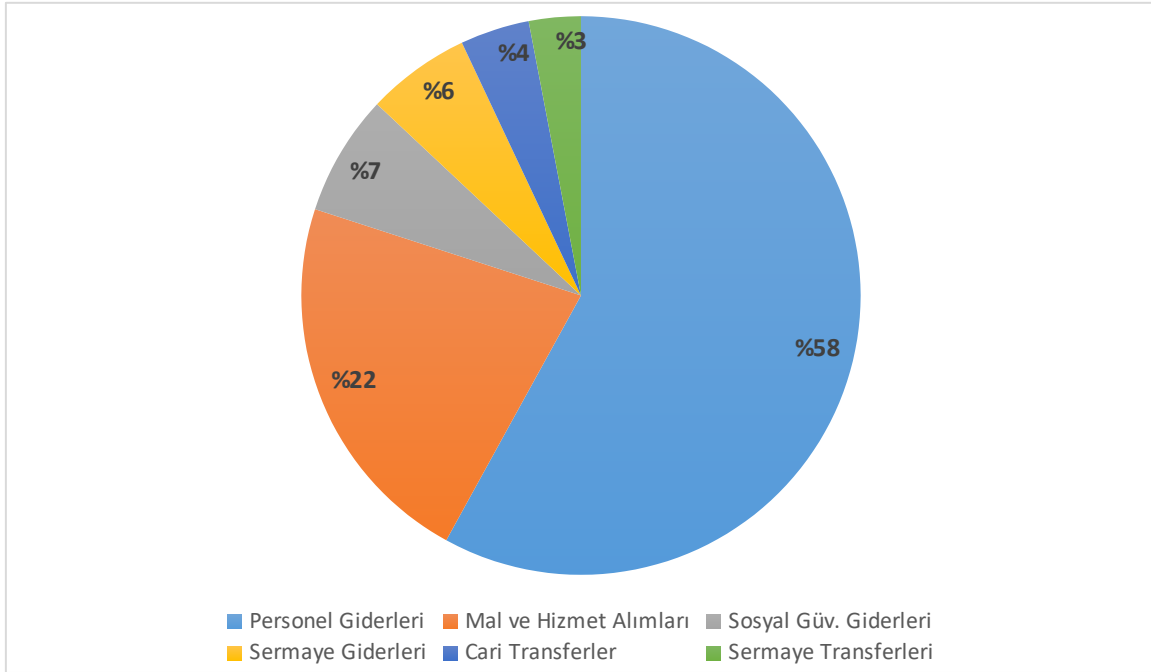
Tablo 1: Türkiye 2023 Yılı Adalet Bütçesinin Ekonomik Sınıflandırılması

Kodu	Açıklama	2023 KBÖ	Yıl Sonu Ödeneği	2023 Harcama
01	Personel Giderleri	41.696.227.000	60.274.351.000	60.133.473.197
02	Sosyal Güvenlik Kur. Devlet Primi Giderleri	6.227.157.000	7.929.033.000	7.793.854.240
03	Mal ve Hizmet Alımları	19.735.799.000	22.404.966.000	22.344.925.933
05	Cari Transferler	4.070.506.000	4.200.587.000	4.165.839.948
06	Sermaye Giderleri	9.500.000.000	6.399.847.709	6.049.108.322
07	Sermaye Transferleri	2.006.487.000	2.978.487.000	2.978.487.000
GENEL TOPLAM		83.236.176.000	104.187.271.709	103.465.688.639,79

Kaynak: Adalet Bakanlığı 2023 Yılı Faaliyet Raporu,2024:52.

Tablo 1’de Türkiye’nin 2023 yılı adalet bütçesinin ekonomik sınıflandırılmasına yer verilmektedir. Söz konusu tabloya göre Türkiye’nin adalet bütçesinde en büyük payı personel giderleri ve mal ve hizmet alımları oluşturmaktadır.

Şekil 3: 2023 yılı bütçesi ekonomik kodlara göre harcama tutarları

Kaynak: Adalet Bakanlığı 2023 Yılı Faaliyet Raporu,2024:52

Şekil 3’te Adalet Bakanlığı 2023 yılı ekonomik kodlara göre harcama tutarları yer almaktadır. Söz konusu şekilde en fazla paya sahip olan harcama kaleminin %58 ‘lik pay ile personel giderleri olduğu görülmektedir. Personel giderlerini %22 ‘lik pay ile mal ve hizmet

alımları takip etmektedir. Bu bağlamda baktığımızda Adalet Bakanlığı bütçesinin %80'ini personel giderleri ve mal ve hizmet alımları oluşturmaktadır diyebiliriz.

Tablo 2: Adalet Bakanlığı 2023 Yılı Program Bazlı Bütçenin Sınıflandırılması

Kodu	Program Açıklaması	Bütçe Ödeneği KBÖ	Yıl sonu Ödeneği	Yıl Sonu Harcama
1	Hukuk ve Adalet	72.995.104.000,00	94.997.012.740,00	94.598.352.922,44
98	Yönetim ve Destek Programı	7.020.950.000,00	4.936.378.969,00	4.613.648.697,35
99	Program Dışı Giderler	3.220.122.000,00	4.253.880.000,00	4.253.687.020,00
TOPLAM		83.236.176.000	104.187.271.709	103.465.688.639,79

Kaynak: Adalet Bakanlığı 2023 Yılı Faaliyet Raporu,2024:52.

Tablo 2'de Adalet Bakanlığı 2023 yılı program bazlı bütçenin sınıflandırılması yer almaktadır. Söz konusu tabloda en fazla ödeneye hukuk ve adalet programının sahip olduğu görülmektedir. Hukuk ve adalet programını ise yönetim ve destek programı takip etmektedir.

Tablo 3: 2006-2023 Yılları Arasında Adalet Bakanlığı Ödenekleri

Yıl	Merkezi Yönetim Bütçesi Başlangıç Ödeneği	Adalet Bakanlığı Başlangıç Ödeneği	Oranları (%)
2006	182.610.338.251	1.771.982.000	0,97
2007	215.059.364.459	2.824.007.000	1,31
2008	233.956.370.463	2.847.927.000	1,22
2009	273.026.827.836	3.413.306.305	1,25
2010	301.656.587.292	3.783.866.000	1,25
2011	335.096.375.830	4.887.725.500	1,46
2012	384.326.629.521	5.277.312.000	1,37
2013	396.705.004.350	6.835.383.000	1,54
2014	480.047.818.000	8.239.490.000	1,72
2015	520.445.679.000	8.628.648.000	1,66
2016	633.511.585.000	10.569.566.000	1,67
2017	717.826.880.900	12.304.365.000	1,71
2018	844.501.582.000	13.714.405.000	1,62
2019	1.029.344.445.000	18.035.989.000	1,75
2020	1.172.068.071.000	19.751.360.000	1,69
2021	1.456.068.071.000	23.973.052.000	1,65
2022	1.893.889.849.000	33.323.466.000	1,76

Kaynak: Adalet Bakanlığı 2023 Yılı Faaliyet Raporu,2024:65

Tablo 3'te 2006-2023 yılları arasında merkezi yönetim bütçesi başlangıç ödenekleri ve Adalet Bakanlığı başlangıç ödenekleri mevcuttur. Söz konusu yıllar itibariyle adalet

bakanlığının merkezi yönetim bütçesi başlangıç ödenekleri ve Adalet Bakanlığı başlangıç ödeneklerinin oranlarında yukarı yönlü bir seyir olduğu görülmektedir.

3. Adalet Harcamalarının Ekonomik Etkileri

Kamu harcamaları ekonomilerde ekonomik unsurlar üzerinde farklı etkileri olmaktadır. Ekonomik büyüme üzerinde en olumlu etkiyi yatırım harcamaları doğrudan ve olumlu etki şeklinde oluşturmaktadır. Diğer kamu harcamalarından biri olan cari harcamalar ise toplam talep üzerinde etki oluşturarak ekonomik büyümeye dolaylı etki yaratmaktadır.

Adalet hizmetlerinin ekonomi üzerinde genel etkilerini aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz (Deyneli,2009:25-33):

- Mülkiyet haklarının korunması üzerindeki etkisi
- Teknolojik gelişim üzerindeki etkisi
- Yatırımlar üzerindeki etkisi
- Ekonomik etkinlik üzerindeki etkisi
- Ekonomik istikrar üzerindeki etkisidir.

Adalet hizmetleri teknolojik gelişmeler, yatırımlar vb. yoluyla ekonomiyi etkileyebilmektedir. Zira ekonomide gelişmişlik sağlanabilmesi için yeni fikirlerin ortaya çıkması ve korunması önem arz etmektedir. Hukuku anlamda fikri mülkiyet haklarının güvenceye alınması sonucunda araştırma ve geliştirme faaliyetleri önem kazanır. Bu bağlamda teknolojik gelişmeler neticesinde yeni üretim fikirleri ve yöntemleri ile ekonomik büyüme gerçekleşmiş olur (Braga vd., 2000: 12). Adalet hizmetlerinin yatırımlar üzerinde etkileri ise farklı açılardan olmaktadır. İlk olarak direk etkileri yatırımlar için yapılan vergi indirimleri ve verilen teşvikler şeklindedir. Ayrıca yatırımların verimli alanlara yapılması için yatırımlara yönelik destekleyici ve koruyucu politikalar oluşturulması ekonomiye olumlu katkı sağlayabilir. Bu bağlamda özellikle mülkiyet haklarının tanımlanması, sözleşme şartlarının uygulanması yönündeki uygulamalar önem arz etmektedir.

Mülkiyet hakları teorisi ekonomik değişimi mülkiyet haklarının değişimi şeklinde tanımlamaktadır. Bu bağlamda ticarete olmazsa olmaz hakları ifade etmektedir. Mülkiyet haklarının iyi tanımlandığı ülkelerde ise ticari faaliyetlerde artış söz konusu olacaktır (Deyneli,2009:29). Ülkelerin adalet sistemleri ise mülkiyet haklarının uygulanması ile alakalı tüm süreci ifade etmektedir. Ülkelerin mülkiyet haklarının tanımlamaları yasama faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan yasalar ile ifade edilmesidir (Levine, 2005: 62).

Ülkelerin ekonomik anlamda yapmış oldukları politikalar ekonomilerde dengeleri sağlamaya yardımcı olurken aynı zamanda makroekonomik dengelere ulaşmak için de kullanılmaktadır. Ekonomi politikalarını ise para ve maliye politikası olmak üzere ikiye ayırmaktayız (Eğilmez ve Kumcu, 2005: 27). Söz konusu bu politikalarda en önemli faktör ise güvenlik olmaktadır. Siyasi otoritelerin piyasalara verdiği güven ekonomide politikaların başarısında en önemli unsurlardandır. Dolayısıyla etkin bir adalet sistemi hukuki veya anayasal zorunluluklar getirerek politikaların istikrarını ve kalitesini artırmayı sağlayabilir.

4. Türkiye ve Seçili Ülkelerin Adalet Harcamaları, Kamu Harcamaları ve Bütçe Yönünden Değerlendirilmesi

Türkiye ve 18 seçili ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yıllarına ait yıllık GSYİH, kamu harcamaları, adalet sistemine ait bütçe tutarı ile GSYİH içindeki kamu harcamalarının payı, GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe ve kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe için hesaplanan oranlar incelenmiştir. Nihai olarak 2016, 2018 ve 2020 yılları için değişkenlere ait düzenli veri bulunduran 19 ülkenin verisi ile çalışma yapılmıştır.

Tablo 4 : Ülkelerin 2016 yılı GSYİH, kamu harcamaları ve adalet bütçesine ait istatistikler

	Ülkeler	GSYİH (ABD \$)	Yıllık Kamu Harcamaları (ABD \$)	Tüm Adalet Sistemi Bütçesi (ABD \$)
1	Avusturya	353.262.958.520	179.133.000.000	1.606.971.615
2	Bosna Hersek	15.281.355.712	5.967.952.225	210.805.315
3	Bulgaristan	47.191.853.055	16.612.569.143	367.019.677
4	Çekya	176.666.294.000	69.602.886.751	590.474.176
5	Danimarka	278.665.828.506	92.620.223.450	1.871.349.985
6	Fransa	2.233.278.967.000	478.600.000.000	8.721.899.705
7	Almanya	3.122.429.464.948	362.651.000.000	15.943.075.304
8	Macaristan	109.732.683.200	53.529.408.856	1.481.702.163
9	İrlanda	275.566.025.700	71.352.000.000	2.436.408.000
10	İtalya	1.671.481.019.215	592.441.373.400	7.895.556.203
11	Letonya	25.127.829.234	5.636.414.986	191.611.390
12	Litvanya	38.355.571.072	8.686.661.000	205.678.600
13	Hollanda	704.748.815.806	305.249.000.000	13.192.070.000
14	Polonya	436.983.210.000	81.638.713.800	2.575.272.000
15	Portekiz	184.592.904.565	83.335.700.000	1.672.253.585
16	Romanya	168.889.457.400	53.294.642.267	896.566.276
17	Slovenya	39.793.269.490	18.085.190.186	245.460.527

18	İspanya	1.115.997.249.510	436.372.818.400	5.304.437.652
19	Türkiye	707.878.090.899	243.823.359.569	3.143.014.420

Kaynak: Yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 4'te Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2016 yılına ait ABD (\$) cinsinden GSYİH'si, yıllık kamu harcamaları toplamı ve adalet sistemine ayrılan bütçe yer almaktadır. 19 ülke içerisinde en büyük GSYİH'ye "3.122.429.464.948" ABD \$ ile Almanya, en düşük GSYİH'ye ise "15.281.355.712" ABD \$ ile Bosna Hersek sahiptir. Yıllık en yüksek kamu harcamasına "592.441.373.400" ABD \$ ile İtalya, en düşük ise "5.636.414.986" ABD \$ ile Letonya sahiptir. Yıllık adalet sistemi için gerçekleşen bütçede en yüksek harcama yapan ülke "15.943.075.304" ABD \$ ile Almanya ilken en düşük harcama yapan ülke "191.611.390" ABD \$ ile Letonya'dır. 2016 yılı itibariyle Hollanda'nın kamu harcaması "305.249.000.000" ABD \$ iken adalet bütçesi "13.192.070.000" ABD \$ ile en fazla adalet bütçesine sahip ikinci ülke olmuştur. Türkiye ise "707.878.090.899" ABD \$ GSYİH'ye sahip iken "243.823.359.569" ABD \$ kamu harcamasına ve "3.143.014.420" ABD \$ adalet bütçesine sahiptir.

Tablo 5: Ülkelerin 2016 yılı GSYİH, kamu harcamaları ve adalet bütçesine ait oranlar

	Ülkeler	(Yıllık Kamu Harcamaları / GSYİH)	(Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH)	(Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/Yıllık Kamu Harcamaları)
1	Avusturya	50,71%	0,45%	0,90%
2	Bosna Hersek	39,05%	1,38%	3,53%
3	Bulgaristan	35,20%	0,78%	2,21%
4	Çekya	39,40%	0,33%	0,85%
5	Danimarka	33,24%	0,67%	2,02%
6	Fransa	21,43%	0,39%	1,82%
7	Almanya	11,61%	0,51%	4,40%
8	Macaristan	48,78%	1,35%	2,77%
9	İrlanda	25,89%	0,88%	3,41%
10	İtalya	35,44%	0,47%	1,33%
11	Letonya	22,43%	0,76%	3,40%
12	Litvanya	22,65%	0,54%	2,37%
13	Hollanda	43,31%	1,87%	4,32%
14	Polonya	18,68%	0,59%	3,15%
15	Portekiz	45,15%	0,91%	2,01%
16	Romanya	31,56%	0,53%	1,68%
17	Slovenya	45,45%	0,62%	1,36%
18	İspanya	39,10%	0,48%	1,22%

19	Türkiye	34,44%	0,44%	1,29%
----	---------	--------	-------	-------

Kaynak: Yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 5'te Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2016 yılına ait ABD (\$) cinsinden GSYİH'si, yıllık kamu harcamaları toplamı ve adalet sistemine ayrılan bütçe tutarlarından yola çıkarak GSYİH içindeki kamu harcamalarının payı, GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe ve kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe için hesaplanan oranlar yer almaktadır. GSYİH içerisinde en yüksek kamu harcamasına sahip olan ülke %50,71 ile Avusturya iken en düşük orana sahip olan ülke ise %11,61 ile Almanya'dır. GSYİH içerisinde en yüksek adalet sistemine bütçe ayıran ülke %1,87 ile Hollanda iken, en düşük orana sahip olan ülke %0,33 ile Çekya'dır. Kamu harcamaları içerisinde en yüksek adalet sistemine bütçe ayıran ülke %4,40 ile Almanya iken en düşük orana sahip olan ülke %0,85 ile Çekya'dır.

GSYİH içerisinde en yüksek kamu harcamasına sahip olan ikinci ülke %48,78 ile Macaristan iken, GSYİH içerisinde adalet sistemi bütçesi %1,35 ve kamu harcamaları içerisinde adalet bütçesi %2,77'dir. Türkiye ise GSYİH içerisinde kamu harcamasının oranı %34,44 iken, GSYİH içerisinde adalet sistemi bütçesi %0,44 ve kamu harcamaları içerisinde adalet bütçesi %1,29'dir.

Tablo 6: Ülkelerin 2018 yılı GSYİH, kamu harcamaları ve adalet bütçesine ait istatistikler

	Ülkeler	GSYİH (ABD \$)	Yıllık Kamu Harcamaları (ABD \$)	Tüm Adalet Sistemi Bütçesi (ABD \$)
1	Avusturya	385.356.622.560	187.215.766.000	1.576.926.389
2	Bosna Hersek	17.082.047.206	6.958.586.529	218.233.021
3	Bulgaristan	54.985.306.345	20.203.961.806	393.904.740
4	Çekya	207.553.952.200	84.080.645.000	676.223.556
5	Danimarka	297.735.833.680	93.489.587.379	2.071.073.672
6	Fransa	2.343.270.625.622	501.000.000.000	9.271.415.202
7	Almanya	3.391.500.358.400	385.998.000.000	16.792.836.023
8	Macaristan	119.893.687.500	58.205.420.288	934.083.163
9	İrlanda	324.039.612.000	81.983.000.000	2.681.016.000
10	İtalya	1.754.712.361.766	611.597.266.027	8.744.055.046
11	Letonya	29.060.635.648	6.489.358.029	252.927.163
12	Litvanya	45.148.425.072	9.560.309.000	208.710.700
13	Hollanda	778.596.007.476	325.504.000.000	12.814.046.000
14	Polonya	497.819.520.000	90.803.336.511	2.884.275.000
15	Portekiz	201.565.565.838	88.626.529.000	1.619.793.694

16	Romanya	201.813.622.400	70.265.528.849	1.186.886.847
17	Slovenya	46.158.701.256	18.564.300.000	264.456.161
18	İspanya	1.208.230.354.001	451.118.993.970	5.882.900.647
19	Türkiye	610.108.882.080	200.085.076.268	2.880.825.713

Kaynak: Yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 6’da Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2018 yılına ait ABD (\$) cinsinden GSYİH’si, yıllık kamu harcamaları toplamı ve adalet sistemine ayrılan bütçe yer almaktadır. 19 ülke içerisinde en büyük GSYİH’ye “3.391.500.358.400” ABD \$ ile Almanya, en düşük GSYİH’ye ise “17.082.047.206” ABD \$ ile Bosna Hersek sahiptir. Yıllık en yüksek kamu harcamasına “611.597.266.027” ABD \$ ile İtalya, en düşük ise “6.489.358.029” ABD \$ ile Letonya’dır. Yıllık adalet sistemi için gerçekleşen bütçede en yüksek harcama yapan ülke “16.792.836.023” ABD \$ ile Almanya ilken en düşük harcama yapan ülke “208.710.700” ABD \$ ile Litvanya’dır.

2018 yılı 19 ülke içerisinde en fazla ikinci GSYİH ‘ya”2.343.270.625.622” ABD \$ ile Fransa’nın yıllık kamu harcamaları “501.000.000.000“ABD \$ ve adalet bütçesi “9.271.415.202” ABD \$’dır. Türkiye’nin GSYİH “610.108.882.080” ABD \$ iken, kamu harcamaları “200.085.076.268 “ABD \$ ve adalet bütçesi “2.880.825.713” ABD \$’tır.

Tablo 7: Ülkelerin 2018 yılı GSYİH, kamu harcamaları ve adalet bütçesine ait ve oranlar

	Ülkeler	(Yıllık Kamu Harcamaları / GSYİH)	(Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH)	(Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/Yıllık Kamu Harcamaları)
1	Avusturya	48,58%	0,41%	0,84%
2	Bosna Hersek	40,74%	1,28%	3,14%
3	Bulgaristan	36,74%	0,72%	1,95%
4	Çekya	40,51%	0,33%	0,80%
5	Danimarka	31,40%	0,70%	2,22%
6	Fransa	21,38%	0,40%	1,85%
7	Almanya	11,38%	0,50%	4,35%
8	Macaristan	48,55%	0,78%	1,60%
9	İrlanda	25,30%	0,83%	3,27%
10	İtalya	34,85%	0,50%	1,43%
11	Letonya	22,33%	0,87%	3,90%
12	Litvanya	21,18%	0,46%	2,18%
13	Hollanda	41,81%	1,65%	3,94%
14	Polonya	18,24%	0,58%	3,18%
15	Portekiz	43,97%	0,80%	1,83%

16	Romanya	34,82%	0,59%	1,69%
17	Slovenya	40,22%	0,57%	1,42%
18	İspanya	37,34%	0,49%	1,30%
19	Türkiye	32,79%	0,47%	1,44%

Kaynak: Yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 7’de Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2018 yılına ait ABD (\$) cinsinden GSYİH’si, yıllık kamu harcamaları toplamı ve adalet sistemine ayrılan bütçe tutarlarından yola çıkarak GSYİH içindeki kamu harcamalarının payı, GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe ve kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe için hesaplanan oranlar yer almaktadır. 19 ülke içerisinde GSYİH içerisinde en yüksek kamu harcamasına sahip olan ülke %48,58 ile Avusturya iken en düşük orana sahip olan ülke ise %11,38 ile Almanya’dır. GSYİH içerisinde en yüksek adalet sistemine bütçe ayıran ülke %1,65 ile Hollanda iken, en düşük orana sahip olan ülke %0,33 ile Çekya’dır. Kamu harcamaları içerisinde en yüksek adalet sistemine bütçe ayıran ülke %4,35 ile Almanya iken en düşük orana sahip olan ülke %0,80 ile Çekya’dır.

GSYİH içerisinde en yüksek kamu harcamasına sahip olan ikinci ülke %48,78 ile Macaristan iken, GSYİH içerisinde adalet sistemi bütçesi %0,78 ve kamu harcamaları içerisinde adalet bütçesi %1,60’dır. Türkiye ise GSYİH içerisinde kamu harcamasına oranı %32,79 iken, GSYİH içerisinde adalet sistemi bütçesi %0,47 ve kamu harcamaları içerisinde adalet bütçesi %1,44’dır.

Tablo 8: Ülkelerin 2020 yılı GSYİH, kamu harcamaları ve adalet bütçesine ait istatistikler

	Ülkeler	GSYİH (ABD \$)	Yıllık Kamu Harcamaları (ABD \$)	Tüm Adalet Sistemi Bütçesi (ABD \$)
1	Avusturya	379.656.085.328	217.410.000.000	1.949.351.814
2	Bosna Hersek	18.041.488.000	7.400.847.000	235.536.514
3	Bulgaristan	61.176.867.060	24.465.581.548	497.866.754
4	Çekya	217.010.634.006	102.442.628.571	754.572.583
5	Danimarka	312.267.206.150	112.252.288.953	2.287.289.423
6	Fransa	2.289.082.497.119	564.900.000.000	9.952.908.122
7	Almanya	3.328.446.425.837	511.713.000.000	18.313.545.058
8	Macaristan	137.875.521.600	60.365.702.849	1.793.982.379
9	İrlanda	372.866.988.800	103.288.000.000	2.897.811.000
10	İtalya	1.648.249.198.290	840.074.477.000	8.471.225.265
11	Letonya	29.214.324.113	7.238.116.539	292.704.077
12	Litvanya	48.952.356.800	16.823.500.000	260.977.200

13	Hollanda	802.121.548.500	332.000.000.000	14.382.000.000
14	Polonya	495.374.532.000	109.408.858.455	3.974.226.619
15	Portekiz	202.191.060.942	98.080.000.000	1.415.069.157
16	Romanya	216.612.209.290	87.163.675.196	1.369.870.022
17	Slovenya	46.427.019.678	20.952.700.000	289.708.153
18	İspanya	1.121.689.424.108	466.431.290.339	5.830.955.928
19	Türkiye	628.696.387.878	227.798.001.351	2.660.643.564

Kaynak: Yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 8’de Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2020 yılına ait ABD (\$) cinsinden GSYİH’si, yıllık kamu harcamaları toplamı ve adalet sistemine ayrılan bütçe yer almaktadır. 19 ülke içerisinde en büyük GSYİH’ye “3.328.446.425.837” ABD \$ ile Almanya, en düşük GSYİH’ye ise “18.041.488.000” ABD \$ ile Bosna Hersek sahiptir. Yıllık en yüksek kamu harcamasına “840.074.477.000” ABD \$ ile İtalya, en düşük ise “7.238.116.539” ABD \$ ile Letonya’dır. Yıllık adalet sistemi için gerçekleşen bütçede en yüksek harcama yapan ülke “18.313.545.058” ABD \$ ile Almanya ilken en düşük harcama yapan ülke “235.536.514” ABD \$ ile Bosna Hersek’tir.

2020 yılı 19 ülke içerisinde en fazla ikinci GSYİH ‘ya” 2.289.082.497.119” ABD \$ ile Fransa’nın yıllık kamu harcamaları “564.900.000.000“ABD \$ ve adalet bütçesi “9.952.908.122” ABD \$’dır. Türkiye’nin GSYİH “628.696.387.878” ABD \$ iken, kamu harcamaları “227.798.001.351 “ABD \$ ve adalet bütçesi “2.660.643.564” ABD \$’tır.

Tablo 9: Ülkelerin 2020 yılı GSYİH, kamu harcamaları ve adalet bütçesine ait oranlar

	Ülkeler	(Yıllık Kamu Harcamaları / GSYİH)	(Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH)	(Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/Yıllık Kamu Harcamaları)
1	Avusturya	57,26%	0,51%	0,90%
2	Bosna Hersek	41,02%	1,31%	3,18%
3	Bulgaristan	39,99%	0,81%	2,03%
4	Çekya	47,21%	0,35%	0,74%
5	Danimarka	35,95%	0,73%	2,04%
6	Fransa	24,68%	0,43%	1,76%
7	Almanya	15,37%	0,55%	3,58%
8	Macaristan	43,78%	1,30%	2,97%
9	İrlanda	27,70%	0,78%	2,81%
10	İtalya	50,97%	0,51%	1,01%
11	Letonya	24,78%	1,00%	4,04%
12	Litvanya	34,37%	0,53%	1,55%

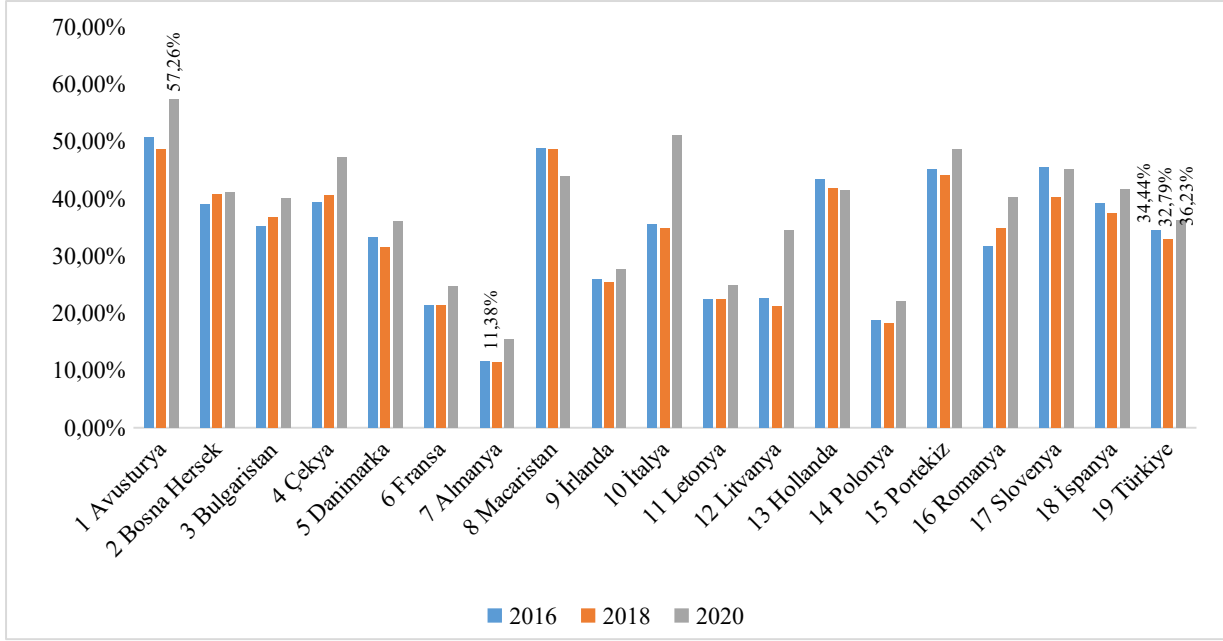
13	Hollanda	41,39%	1,79%	4,33%
14	Polonya	22,09%	0,80%	3,63%
15	Portekiz	48,51%	0,70%	1,44%
16	Romanya	40,24%	0,63%	1,57%
17	Slovenya	45,13%	0,62%	1,38%
18	İspanya	41,58%	0,52%	1,25%
19	Türkiye	36,23%	0,42%	1,17%

Kaynak: Yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 9’da Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2020 yılına ait ABD (\$) cinsinden GSYİH’si, yıllık kamu harcamaları toplamı ve adalet sistemine ayrılan bütçe tutarlarından yola çıkarak GSYİH içindeki kamu harcamalarının payı, GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe ve kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe için hesaplanan oranlar yer almaktadır. 19 ülke içerisinde GSYİH içerisinde en yüksek kamu harcamasına sahip olan ülke %57,26 ile Avusturya iken en düşük orana sahip olan ülke ise %15,37 ile Almanya’dır. GSYİH içerisinde en yüksek adalet sistemine bütçe ayıran ülke %1,79 ile Hollanda iken, en düşük orana sahip olan ülke %0,35 ile Çekya’dır. Kamu harcamaları içerisinde en yüksek adalet sistemine bütçe ayıran ülke %4,33 ile Hollanda iken en düşük orana sahip olan ülke %0,74 ile Çekya’dır.

GSYİH içerisinde en yüksek kamu harcamasına sahip olan ikinci ülke %48,51 ile Portekiz iken, GSYİH içerisinde adalet sistemi bütçesi %0,70 ve kamu harcamaları içerisinde adalet bütçesi %1,44’dir. Türkiye ise GSYİH içerisinde kamu harcamasına oranı %36,23 iken, GSYİH içerisinde adalet sistemi bütçesi %0,42 ve kamu harcamaları içerisinde adalet bütçesi %1,17’dir.

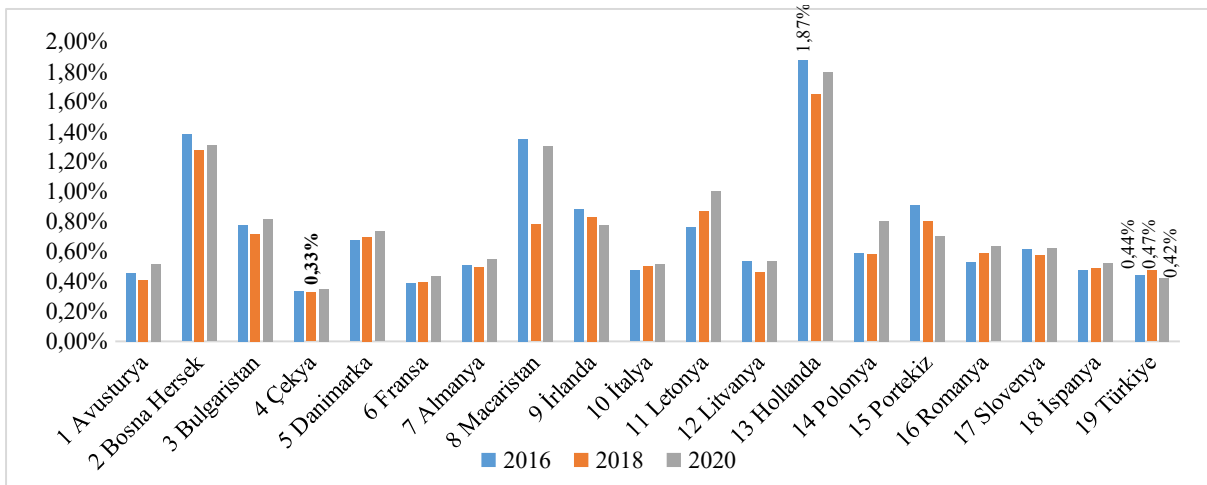
Şekil 4: Ülkelerin 2016, 2018 ve 2020 yıllarına ait “Yıllık Kamu Harcamaları / GSYİH” oranları

Kaynak: CEPEJ ve Dünya Bankası verilerinden yararlanılarak yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Şekil 4’de 19 ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yılları için “Yıllık Kamu Harcamaları / GSYİH” oranları yer almaktadır. Yıllar için en yüksek oranın Avusturya’da en düşük oranın ise Almanya’da olduğu görülmektedir. 3 yıl içinde en yüksek oranın 2020 yılında %57,26 ile Avusturya’da en düşük oranın ise 2018 yılında %11,38 ile Almanya’da olduğu görülmektedir. Ayrıca 2020 yılı itibariyle en fazla Yıllık Kamu Harcamaları / GSYİH ’da artış Avusturya olurken en fazla artış olarak ikinci ülke İtalya’dır. Türkiye bakıldığında 2016 yılında yaklaşık olarak %34, 2018 yılında %32 ve 2020 yılında %36 olduğu görülmektedir.

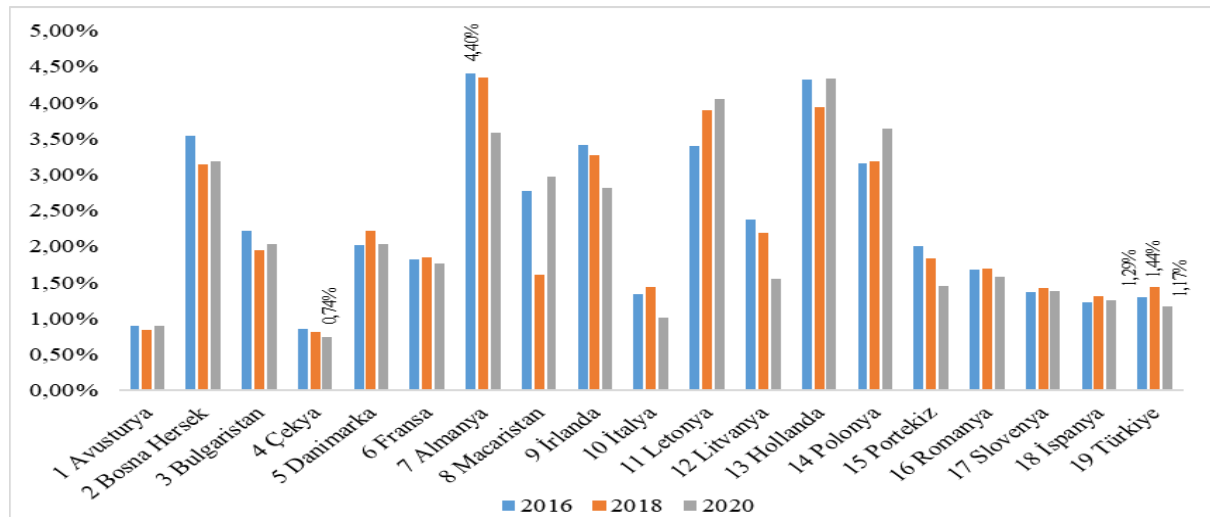
Şekil 5: Ülkelerin 2016, 2018 ve 2020 yıllarına ait “Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH” oranları

Kaynak: CEPEJ ve Dünya Bankası verilerinden yararlanılarak yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Şekil 5'te 19 ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yılları için “Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi / GSYİH” oranları yer almaktadır. Yıllar için en yüksek oranın Hollanda’da en düşük oranın ise Çekya’da olduğu görülmektedir. 3 yıl içinde en yüksek oranın 2016 yılında %1,87 ile Hollanda’da en düşük oranın ise 2018 yılında %0,33 ile Çekya’da olduğu görülmektedir. Söz konusu ülkelerin 2020 yılı itibariyle uygulanan “Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH” oranlarına bakıldığında en fazla orana sahip ülke Hollanda olurken, en düşük orana sahip ülke Çekya’dır. Türkiye’ye bakıldığında 2016 yılında yaklaşık olarak %0,44, 2018 yılında %0,47 ve 2020 yılında %0,42 olduğu görülmektedir.

Şekil 6: Ülkelerin 2016, 2018 ve 2020 yıllarına ait “Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/Yıllık Kamu Harcamaları” oranları

Kaynak: CEPEJ ve Dünya Bankası verilerinden yararlanılarak yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Şekil 6’da 19 ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yılları için “Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi / Yıllık Kamu Harcamaları” oranları yer almaktadır. Yıllar için en yüksek oranın

Almanya ve Hollanda’da en düşük oranın ise Çekya’da olduğu görülmektedir. 3 yıl içinde en yüksek oranın 2016 yılında %4,40 ile Almanya’da en düşük oranın ise 2020 yılında %0,74 ile Çekya’da olduğu görülmektedir. Söz konusu ülkelerin 2020 yılı itibariyle uygulanan “Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/ Yıllık Kamu Harcamaları” oranlarına bakıldığında en fazla orana sahip ülke Hollanda olurken, en düşük orana sahip ülke Çekya’dır. Türkiye bakıldığında 2016 yılında yaklaşık olarak %1,29, 2018 yılında %1,44 ve 2020 yılında %1,17 olduğu görülmektedir. Türkiye’nin 2016,2018 ve 2020 yılları için “Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/ Yıllık Kamu Harcamaları” oranlarına bakıldığında artış trendi söz konusudur.

Tablo 10: Ülkelerin 2016,2018,2020 Yıllarına Ait Nüfusa Oranla Dava Dosya Sayısı, Adaletin Üstünlüğü Endeksi ve Yasal Hakların Gücü Endeksi

		2016			2018			2020		
		NODDS	AÜE	YHGE	NODDS	AÜE	YHGE	NODDS	AÜE	YHGE
1	Avusturya	0,059	0,83	4	0,053	0,81	4	0,046	0,82	4
2	Bosna Hersek	0,019	0,56	7	0,015	0,53	7	0,012	0,52	7
3	Bulgaristan	0,018	0,54	8	0,016	0,53	8	0,015	0,55	8
4	Çekoslovakya	0,023	0,75	7	0,020	0,74	7	0,017	0,73	7
5	Danimarka	0,030	0,89	8	0,082	0,89	8	0,038	0,90	8
6	Fransa	0,075	0,72	4	0,066	0,74	4	0,061	0,73	4
7	Almanya	0,063	0,83	6	0,059	0,83	6	0,060	0,84	6
8	Macaristan	0,019	0,57	9	0,020	0,55	9	0,025	0,53	9
9	İrlanda	0,003	0,81	7	0,002	0,81	7	0,003	0,81	7
10	İtalya	0,052	0,64	2	0,049	0,65	2	0,042	0,66	2
11	Letonya	0,007	0,71	9	0,007	0,71	9	0,007	0,71	9
12	Litvanya	0,027	0,75	6	0,026	0,75	6	0,017	0,75	6
13	Hollanda	0,011	0,86	2	0,010	0,85	2	0,011	0,84	2
14	Polonya	0,023	0,71	7	0,028	0,67	7	0,028	0,66	7
15	Portekiz	0,043	0,71	2	0,045	0,72	2	0,042	0,70	2
16	Romanya	0,035	0,66	9	0,032	0,65	9	0,030	0,63	9
17	Slovenya	0,034	0,67	3	0,030	0,67	3	0,029	0,69	3
18	İspanya	0,050	0,70	5	0,045	0,70	5	0,039	0,73	5
19	Türkiye	0,042	0,43	2	0,050	0,42	7	0,045	0,43	7

Kaynak: CEPEJ ve Dünya Bankası verilerinden yararlanılarak yazar tarafından çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Not: NODDS (Nüfusa Oranla Dava Dosya Sayısı), AÜE (Adaletin Üstünlüğü Endeksi), YHGE (Yasal Hakların Gücü Endeksi)

Tablo 10’da Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2016,2018 ve 2020 yıllarına ait nüfusa oranla dava dosya sayısı, adaletin üstünlüğü endeksi ve yasal hakların gücü endeksi yer almaktadır. 19 ülke içerisinde 2016 yılı itibariyle nüfusa oranla dava dosya sayısı en fazla sahip olan ülke Fransa iken en düşük orana sahip olan ülke İrlanda’dır. 2018 yılı itibariyle nüfusa oranla dava dosya sayısı en fazla sahip olan ülke Danimarka iken en düşük orana sahip olan ülke İrlanda’dır. 2020 yılı itibariyle nüfusa oranla dava dosya sayısı en fazla sahip olan ülke Fransa iken en düşük orana sahip olan ülke İrlanda’dır. 2016, 2018 ve 2020 yıllarında en yüksek adaletin üstünlüğü endeksine sahip olan ülke ise Danimarka’dır. Söz konusu yıllarda en yüksek yasal hakların gücü endeksine sahip ülkeler ise Macaristan, Letonya ve Romanya’dır.

3. Sonuç

Devletler vatandaşlarının can ve mal güvenliğini, güvenlik veya asayiş hizmetleri ile gerçekleştirirler. Güvenlik ve asayiş hizmetleri yeterli olmazsa ve toplumda sıkıntı ortaya çıkarsa ya da bireylerin haklarında ihlal olursa adalet hizmetleri devreye girer. Adalet hizmetleri ise yargı organları vasıtasıyla yerine getirilmektedir. Ülkelerin adalet hizmetlerini yerine getirebilmesi için harcama yapması gerekir. Adalet hizmetleri harcamaları Adalet Bakanlığı bütçesinden yapılır. Adalet hizmetleri harcamaları konusunda Adalet Bakanlığı’na ayrılan ödenek ve söz konusu ödeneklerin bütçe içindeki payları bize bilgi vermektedir.

Türkiye ve seçili 18 ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yılına ait ABD (\$) cinsinden GSYİH’si, yıllık kamu harcamaları toplamı ve adalet sistemine ayrılan bütçe tutarlarından yola çıkarak GSYİH içindeki kamu harcamalarının paylarına baktığımızda 2016,2018 ve 2020 yılı için en büyük paya sahip olan ülkeler Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya’dır. 2016 yılı için GSYİH içindeki kamu harcamalarında en yüksek paya Avusturya, Macaristan, Slovenya ve Portekiz sahip iken, 2018 yılında Avusturya, Macaristan, Hollanda ve Portekiz ve 2020 yılı itibariyle Avusturya, Portekiz, Çekya ve Slovenya en yüksek paya sahip olan ülkelerdir. Türkiye’nin 2016 yılı itibariyle GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı 2016 yılında %34,44, 2018 yılında %32,79 ve 2020 yılında ise %36,23’tür. GSYİH içindeki kamu harcamalarında en yüksek paya sahip ülkeler içerisinde GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe ve kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe için hesaplanan oranlara bakılırsa 2016 yılında en fazla bütçe payına Macaristan, 2018 yılında Hollanda ve 2020 yılında ise Portekiz sahiptir. Türkiye ‘de GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe oranları 2016 yılı için %0,44, 2018 yılında %0,47 ve 2020 ise %0,42’dir. Türkiye’de kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe için hesaplanan oranlarda ise 2016

yılında %1,29, 2018 yılında %1,44 ve 2020 yılında %1,17'dir. Bu bağlamda Türkiye'de GSYİH içindeki adalet sistemine ayrılan bütçe ve kamu harcamaları içerisinde adalet sistemine ayrılan bütçe oranlarında söz konusu yıllarda 2020 yılında azalma söz konusudur.

19 ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yılları için "Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi / GSYİH" oranlarında yıllar için en yüksek orana Hollanda en düşük orana ise Çekya sahiptir. "Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi / Yıllık Kamu Harcamaları" oranlarında söz konusu yıllar için en yüksek oranın Almanya ve Hollanda iken en düşük orana Çekya sahiptir. "Yıllık Kamu Harcamaları / GSYİH" oranlarında ise söz konusu yıllarda en yüksek orana Avusturya, en düşük orana ise Almanya sahiptir.

19 ülkenin 2016, 2018 ve 2020 yılları için uygulan adalet bütçesinde en fazla paya sahip olan ülke Hollanda iken Danimarka adaletin üstünlüğü endeksinde daha yüksek skora sahiptir. Zira adaletin üstünlüğü endeksi; hükümet yetkilerine getirilen kısıtlamalar, yolsuzluğun olmaması, şeffaf hükümet, temel haklar, düzen ve güvenlik, düzenleyici uygulama, sivil adalet ve ceza adaleti alt başlıklarına yönelik skorlarla değerlendirmeler içermektedir. Bu bakımdan Danimarka ülkesi adalet bütçesini Hollanda'ya göre daha etkin kullanıyor sonucuna ulaşılabilir. 19 ülkenin yasal hakları endeksi skorlarında ise en yüksek skora sahip ülkeler; Macaristan, Letonya ve Romanya'dır.

Türkiye ise 2016 yılında "Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH" %0,44 iken nüfusa oranla dava dosya sayısı 0,042, adaletin üstünlüğü endeksi 0,43 ve yasal hakların gücü endeksi ise 2'dir. 2018 yılı itibariyle "Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH" %0,47'e yükselirken nüfusa oranla dava dosya sayısı 0,050 ve adaletin üstünlüğü endeksi 0,42 ve yasal hakların gücü endeksi 7'dir. 2020 yılı itibariyle "Uygulanan Tüm Adalet Sistemi Bütçesi/GSYİH" %0,42, nüfusa oranla dava dosya sayısı 0,045 ve adaletin üstünlüğü endeksi 0,43 ve yasal hakların gücü endeksi 7'dir. 2018 yılı itibariyle adalet bütçesi artarken dava sayısı artış olmuş ve aynı zamanda hukuk endekslerinde gerileme olmuştur. 2020 yılı itibariyle adalet bütçesi ve nüfusa oranla dava dosya sayısında azalma olmuş fakat adaletin üstünlüğü endeksinde gerileme olmuştur. Bu bakımdan Türkiye'de adalet bütçesinin etkin kullanılmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda Türkiye'de adalet reform çalışmaları başlatılmıştır.

Adalet hizmetleri için yapılan harcamaların yeterli olup olmadığı ya da etkin olup olmadığı değerlendirmesi yapmak için hizmetlerin etkinliğine göz atmak gerekir. Fakat adalet

hizmetlerinin asgari düzeyde olsa da yerine getirilmesi için yani yeterli ve donanımlı personel ve araçlara da sahip olmak içinde adalet bütçesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda bundan sonraki yapılacak çalışmalarda hem adalet bütçesini, GSYİH, kamu harcamalarını ele almak hem de hizmet içeriklerinde etkinliği incelemek da doğru sonuçlar verebilir.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı (2024), 2023 Yılı Faaliyet Raporu.

Akdoğan, A. (2003), *Kamu Maliyesi*, 9. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara

Aksoy, Ş. (1991). *Vergi hukuku ve Türk Vergi Sistemi: Temel Prensipler, Vergi Tekniği*, Türk Vergi Sistemi. Filiz Kitabevi.

Arslaner, H. ve Şekerci, D. (2014). Türkiye’de Adalet Hizmetlerinin Niteliği ve Bu Hizmetlerin Bütçe Üzerindeki Yükü. *Adnan Menderes Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı 1, s.31-48.

Braga. C. A. P.; Fink. C.; Sepulveda. C. P. (2000). Intellectual Property Rights and Economic Development, *World Bank Discussion Paper*, No.412.

Çeçen, A. (2015). *Adalet Kavramı: Adalet Kavramının Göreliliği Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Davie B. F. ve Duncombe, B. F. (1972). *Public Finance*. Holt, Rinehart and Winston, Inc., New York

Değirmenci, O. (2021). Türkiye’de adalet harcamalarının uzlaştırma uygulamaları bağlamında değerlendirilmesi, Kırıkkale üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

Deyneli, F. (2009). Türkiye ‘de Adalet Ekonomisinin Karşılatırmalı Analizi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa.

Deyneli, F. (2010). Türkiye’de Adalet Ekonomisinin Karşılatırmalı Analizi, *T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Yayın No: 2010/405, Ankara

Doğan, A.ve Öztürk, A. (2018). Türkiye’de Adalet Hizmeti Harcamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 23, s.773-785.

Eğilmez, Mahfi ve Ercan Kumcu (2005), *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*,9.basım., Remzi Kitabevi.

Fendoğlu, H. T. (1997). *Hukuk Bilimine Giriş*. İstanbul: Filiz Kitabevi

Ferhatoğlu, E. (2005). Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 77-93.

Kirmanoglu, H., (2019). *Kamu Ekonomisi Analizi*, Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.

Levine. R. (2005). Law, Endowments and Property Rights, *The Journal of Economic Perspectives*, Vol.19, No.3, sf. 61-88.

Lorz, O. (2004). Unemployment, Social Transfers, and International Capital Mobility. *FinanzArchiv / Public Finance Analysis*. Vol. 60. No. 2. pp. 205-22.

Mızırak, Z., ve Üçler, G. (2012). Türkiye’de Kamu Harcamalarının İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi (1970-2009). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:42, ss. 178-202.

Pehlivan, O. (2011). *Kamu Maliyesi*, Murathan Yayınevi, Trabzon.

İnternet kaynakları:

<https://data.worldbank.org/>, Erişim Tarihi:18.07.2024

<https://public.tableau.com/app/profile/cepej/vizzes>,Erişim Tarihi:18.08.2024

<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>, Erişim Tarihi:18.08.2024

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat>, Erişim Tarihi:18.08.2024.”

Extended Summary

Social needs arise because of individuals living together. The main reason for the existence of the state, which is the highest form of organization in society, is to meet social needs. The services that can be provided directly or through the public sector to individuals living in their jurisdiction through public institutions or that they provide financing in their provision are called public services. In parallel with the increase in goods and services of the states, public expenditures have also shown an upward trend. Therefore, because of the increase in the share of public expenditures in national income, it has increased the importance of examining it in terms of quality and quantity. One of the public services is the justice service. Justice services, which are public goods and services, are characterized as full public goods and services. However, some sources characterize justice as a quasi-public good and service. The basis of this characterization is that because of the effective provision of justice, it affects the whole society indirectly, as well as the fact that only the beneficiaries benefit from these services, that is, they are described as semi-public goods and services due to their direct effect. Justice has been defined in different ways by different disciplines. Justice is the purpose of law, apart from its philosophical definitions. Although the concept of justice contains abstract meaning, it is embodied by law. In this context, the condition for the realization of justice is the application of the law.

It is important that justice services are provided by the state due to their features such as ensuring order and peace in the society. In this context, states must spend for these services. These expenditures are called public expenditures. Public expenditures for the fulfillment of justice services constitute the justice economy. Expenditures on justice services will be considered as expenditures on justice both the budget allocated to the Ministry of Justice and the use of high judicial budget appropriations by the high courts. The state is required to comply with these rules set by the legislature in every service it will render. Therefore, it cannot carry out any activity contrary to the rules of law and outside these rules. In this context, the services provided to create justice are included in the budgets both as a law and as expenditures with their monetary dimension. Justice service, on the other hand, is the public services performed by the state because of the values that we will describe because of social common needs. Expenditures on justice services according to economic classification; It consists of personnel expenses, goods and services expenses, reserve allowances, current transfers, and other expenses. Public expenditures have different effects on economic factors in economies. The most positive impact on economic growth is in the form of direct and positive impact on investment expenditures. Current expenditures, which are one of the other public expenditures, have an indirect

effect on economic growth by having an impact on aggregate demand. In this study, the annual GDP of Turkey and 18 selected countries for the years 2016, 2018 and 2020, public expenditures, the amount of the budget of the justice system and the share of public expenditures in the GDP, the budget allocated to the justice system in the GDP and the ratios calculated for the budget allocated to the justice system in the public expenditures were examined and the dimensions of the justice expenditures of the countries were compared. The Netherlands has the highest rate for the years in the "Applied Justice System Budget / GDP" ratios of 19 countries for 2016, 2018 and 2020, and the Czech Republic has the lowest rate. In the "All Applied Justice System Budget / Annual Public Expenditures" ratios, Germany and the Netherlands have the highest rate for the years in question, while the Czech Republic has the lowest rate. In terms of "Annual Public Expenditure / GDP" ratios, Austria has the highest rate and Germany has the lowest rate in these years. Of the 19 countries, the Netherlands has the largest share of the justice budget for 2016, 2018 and 2020, while Denmark has a higher score in the rule of justice index. Because the supremacy of justice index; It includes assessments with scores for restrictions on government powers, absence of corruption, transparent government, fundamental rights, order and security, regulatory enforcement, civil justice, and criminal justice. In this respect, it can be concluded that Denmark uses its justice budget more effectively than the Netherlands. In the legal rights index scores of 19 countries, the countries with the highest scores are Hungary, Latvia, and Romania. It is necessary to look at the effectiveness of the services to assess whether the expenditures made for justice services are sufficient or effective. However, the justice budget is important for the fulfillment of justice services, even at a minimum level, that is, to have sufficient and equipped personnel and tools. In this context, in the studies to be carried out in the future, both addressing the justice budget, GDP, public expenditures and examining the effectiveness of service contents can also give correct results.